

14. עד היכן כבוד הבריות? (תלמוד בבלי, מסכת מגילה ג ע"ב)

- 1 אָמַר רַבָּא: פְּשִׁיטָא לִי:
- 2 [1] עֲבוּדָה וּמְקָרָא מְגִלָּה — מְקָרָא מְגִלָּה עֲרִיף, מְדַרְבֵּי יוֹסֵי פֶר הַנִּינְא.
- 3 [2] תְּלָמוּד תּוֹרָה וּמְקָרָא מְגִלָּה — מְקָרָא מְגִלָּה עֲרִיף, מְדַרְבֵּי יוֹסֵי פֶר הַנִּינְא.
- 4 [3] תְּלָמוּד תּוֹרָה וְכַת מְצוּה — מַת מְצוּה עֲרִיף,
- 5 מְדַתְנִיא: מְבַטְלִין תְּלָמוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת מַת וְלִהְכָּנסַת פְּלָה.
- 6 [4] עֲבוּדָה וְכַת מְצוּה — מַת מְצוּה עֲרִיף: מִ"וְלֹאֲחֹתוּ" (במדבר ו, ז)
- 7 דְּתַנְיָא: "וְלֹאֲחֹתוּ" מַה תְּלָמוּד לֹמְרָא?
- 8 בְּרִי שְׁתֵּיהּ הוֹלֵךְ לְשֹׁמֵט אֶת פְּסוּחֵי וְלִמְלֵךְ אֶת בְּנֵי, וְשֹׁמֵט שְׂפֹת לֹא מַת, וְכָל יִפְסָא?
- 9 אָמְרָת: לֹא יִפְסָא.
- 10 יְכַל קָשֶׁם שְׂאֵינִי מְסַמָּא לְאַחֹתוּ כִּד אֵינִי מְסַמָּא לְמַת מְצוּה?
- 11 תְּלָמוּד לֹמְרָא "וְלֹאֲחֹתוּ", לְאַחֹתוּ הוּא דְאֵינִי מְסַמָּא, אֲבָל מְסַמָּא לְמַת מְצוּה.
- 12 בְּעֵי רַבָּא:
- 13 [5] מְקָרָא מְגִלָּה וְכַת מְצוּה — הִי מִצְוָה עֲרִיף?
- 14 מְקָרָא מְגִלָּה עֲרִיף — מִשּׁוּם פְּרִסוּמֵי נְסָא,
- 15 אוּ דְלִמָּא מַת מְצוּה עֲרִיף — מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת?
- 16 בְּתַר דְּבִעֵיא הֲדַר פְּשָׁטָה: מַת מְצוּה עֲרִיף.
- 17 דְאָמַר מַר: גְּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂפֹתוֹרָה.

ביאור:

1. פשיטא — פשוט. 2. עבודה — עבודת בית המקדש. 3. מדתניא — ממה ששנו בבריתא. 4. מת מצוה — שאין לו קרובים שיתעסקו בקבורתו והוא עלול להיות מוטל בביתו, לפיכך גדולה המצווה לטפל בקבורתו. 5. בעי — שאל. 6. הי מנייהו — איזה מהם. 7. בתר דבעיה הדר פשטה — שואל השאלה חוזר ופותר את אותה השאלה ששאל.

השאלה העקרונית העומדת כאן לדיון: מה עדיף — טיפול במת מצווה, או קריאת מגילה? ביסודה זוהי שאלה הלכתית. אך ההכרעה כי טיפול במת מצווה עדיף נשענת על קביעה עקרונית, רעיונית במהותה, בנידון, כי כבוד הבריות דוחה מצוות 'לא תעשה' שבתורה, וכל שכן מקרא מגילה שהיא רק מדברי חכמים.

בנוסף לכך, יש חשיבות רבה גם לקביעה, כי כבוד הבריות דוחה מקרא מגילה, דווקא משום שמקרא מגילה נתפס כמצווה מובהקת של חכמים המלמדת על כוחם כמנהיגים רוחניים. כפיכך, כבוד הבריות דוחה הרבה ערכי יסוד בעולם היהודי!

כבוד הבריות מתבטא כאן בקבורת מת. מתברר, והדברים עולים בקנה אחד עם ביאורינו למקורות האחרים, כי כבוד האדם קשור גם בצורתו הפיזית של האדם, שבו נבחנת שונותו. ניסוחה המיוחד של הסוגיה שלפנינו מגלה דרשה המבליטה את חשיבות הטיפול במת מצווה (כבוד הבריות). דרשה זו בנויה כדיון הלכתי בבית המדרש, ועל ידי כך נוצר מבנה הדרגתי: כשלב הראשון, הקביעה — 'פשיטא לי (= פשוט לי) שטיפול במת מצווה עדיף על תלמוד תורה ועל עבודת בית המקדש', בהמשך, שטיפול במת מצווה עדיף על פני מקרא מגילה, ולבסוף הנימוק — 'גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה'. במסגרת הדיון שלנו לא ניכנס לפירוט מקורותיו של רבא. נציין בקצרה שבתחילת דבריו הוא מסתמך על דברי קודמיו: 'מדרכי יוסי בר חנינא' (שורה 2), ו'מרסמכו של בית רבי' (שורה 3). אחר כך הוא מביא ברייתא מפורשת בעניין (שורה 5). ולבסוף הוא מביא מדרש הלכה, שבביאורו המדויק נחלקו הראשונים, הדין בשאלה: האם בכל מקרה אסור לנוזר להיטמא למת (שורות 7-11). מדרש הלכה המובא מגיע למסקנה שלמרות שלקרוביו אסור לו להיטמא בימי נזרו, מיטמא הוא למת מצווה — כלומר, על ידי הטיפול במת מצווה.

בצורתה זו, הדרשה מבליטה את כבוד הבריות, אף שהיא מוצגת כתקציר דיון הלכתי בבית המדרש ('פשיטא לי', 'בעי רבא', 'הדר פשטה' — פשוט לי, שאל רבא, אחר כך הכריע). לפנינו אפוא דיון הלכתי שבסופו מגיעים למסקנה, שטיפול במת מצווה, שאין לו קרובים, עדיף (קודם) על מצוות קריאת מגילה. מסקנה זו מתבססת על דיון מקדים שבו מראה רבא, על סמך מקורות שונים, שמצוות קריאת מגילה עדיפה על עבודת בית המקדש ועל תלמוד תורה, וטיפול במת מצווה עדיף על שניהם. כלומר, טיפול במת מצווה עדיף לא רק לעומת מצוות מקרא מגילה, אלא גם לעומת מצוות תלמוד תורה, ועבודת בית המקדש!

במובן מסוים יש לניתוח זה זיקה לדבריו של שמעון הצדיק במשנה (אבות פ"א מ"ב) "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ניתן להבין על פי דבר רבא, כי מבין השלושה, לאחרון יש מעמד מכריע. במקרים מסויימים, כשמדובר בגמילות חסדים שבבסיסה עומד כבוד הבריות כגון טיפול במת מצווה, עדיפה גמילות חסדים. ראוי עוד לציין, שרבא ממשיך ומפתח בדבריו מסורת תנאית המחשיבה טיפול במת מצווה (כבבלי, כתובות יז ע"א):

- 1 תַּגּוּ רַבָּנִין: מְבַטְלִין תְּלָמוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמַּת וְלִהְכָּנסַת פְּלָה.
- 2 אָמְרוּ עֲלָיו עַל רַבִּי יְהוֹדָה בְּרַבִּי אֱלֵעִי,
- 3 שְׁתֵּיהּ מְבַטְלִין תְּלָמוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמַּת וְלִהְכָּנסַת פְּלָה.

דברים מפורשים לפנינו — 'מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה'!

ספרות נבחרת:

מ' כ"ץ, 'תלמודו של רבא' — [א] — סוגיה הלכתית או דרשה על כבוד הבריות?, משלב, ישיבת הקה"ד — עין צורים. [בהכנה].